

zott chartáját (77. oldal) vagy az NDK nyugdíjas kurú állampolgárai számára az NSzK-ba és Nyugat-Berlinbe teendő látogatásainak engedélyezéséről szóló 1964. szeptemberi dokumentumot (169. oldal).

A mű a középiskolai oktatásban több szempontból is rendkívül jól hasznosítható. Ez egyrészt annak köszönhető, hogy jóllehet, a német történelemmel kapcsolatos forrásokat tartalmazza, valójában – ahogy a szerző fent idézett soraiból is kitetszik – a korszak fő nemzetközi erőviszonyairól is átfogó képet ad, másrészt az 1945-1990. között megjelölt periódust úgy tagítja 1943-tól, a teheráni konferencia dokumentumától 1992-ig, az újból egyesült német állam nemzetközi szerződéséig, hogy az megbonthatatlan logikai és tematikus zárt egységet képezzen, s ezáltal tanulhatósága és taníthatósága biztosított legyen.

A fenti elvek ugyanakkor kiválóan alkalmassá teszik a kötetet az önálló tanuláshoz, illetve a tanítási órán kívül fakultációs vagy szakköri órákon történő feldolgozásához. Ha pedig a történelemérettségi új, korrekciós anyagának 1945 utáni témaköreire gondolunk, a kötet egy-egy jól választott iratanyagának beépítése – elsősorban a B-tételek közé – önmagában garantálja mind a korszerű ismeretek alkalmazását, mind a tanulói készségek szintjének mérhetőségét.

Végezetül, naponta szembesülve a felelősséggel és gonddal, mely a rendszerváltásnak a történelemoktatás gyakorlatában történő realizálásra irányul, akkor ugyancsak nem árt e kötet után nyúlnunk, hiszen a kelet-közép-európai rendszerváltozás egyik központi elemének, a német egység újbóli létrejöttének történetét világosan követi nyomon. Ismét a szerzőt idézzük: „1990. október 3-a óta a német nép ismét egységes államban él. Az 1990. szeptember 12-i szerződés aláírásával pedig nemzetközi jogi értelemben is véget ért a második világháború. Dokumentumgyűjteményünk a második világháborút követő megosztottság és egyesítés legfontosabb dokumentumainak közreadásával igyekszik hozzájárulni a korszak megértéséhez. ...A német egyesítés dokumentumai – amelyek válogatásunk utolsó negyedét alkotják – első ízben jelennek meg magyarul.”

Márcsak e legutóbbi tényező miatt is a kötetnek ott kell lennie valamennyi iskola könyvtárában.

Német István: A német kérdés 1945-1990. Dokumentumgyűjtemény. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1993.

SÁVOLY MÁRIA

Házi dolgozatok a nyolcosztályos gimnázium történelemtanításában

Módszer és tapasztalat

A Németh László Gimnáziumban az iskolavezetést, a történelemtanárok munkaközösségét és Gönczöl Enikő tudományos munkatársat (tankönyvíró) a történelemtematika kidolgozásakor az motiválta, hogy a nyolcosztályos gimnáziumban olyan diákok kérjék a felvételüket, akik a kötelezően iskolabajárók között a tanulni akarók és tudók csoportját alkotják.

Mi az általános iskolából a tanulni akarókat kiemeljük és más elrendezésű tananyaggal próbáljuk meg érdeklődésüket kielégíteni.

Az első két évben a történelemtanuláshoz az alapozást az anyanyelv és művelődés tantárgy, illetve a latin nyelv adja meg 5-5 órában.

A harmadik osztályban lép be a történelem heti 2 órában. Mivel hat tanéven keresztül kronologikusan, de csak egyszer tanítjuk végig az emberiség és a magyar nép történelmét, több idő jut az elmélyedésre és a kutatómunkára.

Ez utóbbi egyik eszköze az évközi otthoni két történelem házi dolgozat, amelyből a harmadik évet kivéve az egyik a magyar, a másik a világtörténelemből veszi a témáját.

A harmadik évfolyamon a tananyag az őskor, az Ókori Kelet, az Ókori Görögország és a Római Birodalom. Az Ókori Kelet feldolgozása után a következő házi dolgozattémák közül választhattak a tanulók:

- Kereskedő voltam Egyiptomban
- Ünnepi játékok Knoszoszban
- Assurbanipal, a művészetkedvelő zsarnok
- Együtt vándoroltam a zsidókkal az ígért földjére.

E változatos témákkal a történelem megkedveltetése volt a célom. Így minden tanuló az érdeklődésének megfelelő témában kutathatott és beleélhette magát az adott korbba. A házi dolgozat terjedelmére vonatkozóan nem volt kikötésem, csupán a felhasznált irodalom feltüntetését követeltem meg.

A harmadikosok lelkesen írták meg a házi dolgozatot, amelyet az „Ókori Kelet” egyik összefoglaló óráján értékeltem. A két legjobbat felolvasva megbeszéltük a dolgozat szerkesztését, felépítését, és levontuk a tanulságokat. A legtöbben a „Kereskedő voltam Egyiptomban” témát választották, és életkoruknak megfelelő beleélés, szerepjátszás és tárgyi tudás volt dolgozatuk értéke.

A tavaszi szünet után kellett beadni a második házi dolgozatot „A római császárok” című témában.

Az általam javasolt irodalom mellett latintanárunktól kért források felhasználásával kellett a témát kifejtteniük. A megírás szempontjait megjelöltem: a választott császár külsejének, családfájának leírása, bel- és külpolitikájának méltatása és uralkodásának értékelése. Az első és második évben folyó latin tanulást ebben az iskolatípusban eszközként használja fel a történelemtanár, ugyanis a császári személyiségeket először a latin órán ismerik meg a gyerekek. A történelem szintetizálja, rendszerbe foglalja a latinban tanult ismereteket, például kialakítja a császárkor birodalmi nézőpontú jellemzését.

A legtöbb diák *Augustus*, *Caligula*, *Claudius*, *Nero*, *Diocletianus* és *Constantinus* uralkodását méltatta, de a kevésbé jelentős császárok tevékenységéről is íródtak dolgozatok.

Minden házi dolgozatot értékeltem, de csak a legjobbakat osztályoztam.

A harmadik év végén 10 történelemtételből tettek záróvizsgát a gyerekek. A vizsgatételek összeállításánál figyelembe vettem a házi dolgozat témáját is. Így a 9. tétel: Augustus principátusa és a császárkori Róma, a 10. tétel: A római császárok bel- és külpolitikája (*Tiberius*, *Vespasianus*, *Trajanus*, *Hadrianus*, *Marcus Aurelius*, *Diocletianus*, *Constantinus*) volt.

A záróvizsgán a szóbeli tétel kifejtésén kívül minden tanuló második házi dolgozatára is rákérdeztem. Ezzel az volt a célom, hogy a gyerekek az órán kívüli kutatást lehetőleg önállóan végezzék, és rászorítsam őket arra, hogy az írásba foglalt ismereteknek teljes birtokában legyenek.

Az egyik Hadrianus dolgozathoz feltett kérdések:

- Milyen tudományokban volt járatos?
- Milyen tulajdonságokkal rendelkezett mint uralkodó?

Az egyik Diocletianus című dolgozathoz a kérdéseim:

- Mit jelent a tetrackia?
- Hogyan szervezte át a közigazgatást?

A negyedik osztályban (heti 2 órában) a következő volt a tananyag: Egyház a X-XIII. században, Európa gazdasági, társadalmi és politikai struktúrája, műveltségi viszonyai az V-XIV. században, Magyarország története 1301-ig. Az első házi dolgozat, Az Árpádok Magyarországon megírásának és beadásának határideje a téli szünet utáni első hét volt. Ennek megírásakor latinból fordították az uralkodók okleveleit. A szempontok ugyanazok voltak, mint a római császároknál. Minden dolgozatot osztályoztam.

Szent István királyunkról írt dolgozatban a latintudás felhasználásának egyik módja István király éneke a Codex Albensisből (XII. század), az Érdy-kódex fordítása (1524-1527) alapján:

*Ave beate rex Stephane,
inelita spes gentis tuae.
Ave dodor et apostole
eredulitatis nostrae.
Ave speculum sanetitatis
et iustitiae.
Per te Christo eredidimus,
per te in Christo salvemur.
Ona pro populo,
intervenire pro clero,
ut nullus de tuis
preda fiat hostis.*

*Idvez légy boldog Szt. István király,
Te népednek nemes reménysége.
Idvez légy, mi megtérésünknek
Bizony doktora és apostola.
Idvez légy minden szentségnek
És igazságnak fényes tüköre.
Te miattad hittünk Krisztus Jézusban.
Te miattad üdvözölünk is Krisztusban.
Kérünk, imádj ez te népedért,
Imádj egyházi szolgálóként is,
Hogy egy ellenség se légyen
Ragadozó ez te néped között.*

A gyerekek családfa-rajzokkal, képes illusztrációkkal törték meg az írott szöveget, így értékesebb és külalakra tetszetősebb dolgozatok születtek. Voltak olyan diákok, akik fejezetekre osztották írásukat, így a Szent Istvánról írt egyik dolgozat fejezetei:

1) Koppány lázadása, 2) István király egyénisége, 3) A keresztény királyság megalapítása, 4) Központosító harcok, 5) Térítés és az egyházszervezés elindítása 6) Törvénykezés.

Az Árpád-házi uralkodókról iskolai vetélkedőt is szoktunk rendezni. Az első fordulóban 60 kérdésből álló tesztet kell az önként jelentkező gimnazistáknak megoldaniuk. A tesztet az előző évi vetélkedő 4 nyertes diákja állítja össze, a tesztmegoldást felügyeli és javítja. Az iskolanapokon kerül sor a szóbeli vetélkedőre, ahol az írásbeli teszteket legjobban megoldó 6 diák méri össze tudását a diákokból álló zsűri előtt.

A második félévben elkészített házi dolgozatokat a tavaszi szünet után szedtem be, címe: A lovagok világa. Ennek kidolgozásához nem adtam irodalomjegyzéket és a terjedelmére vonatkozóan sem voltak kikötéseim. A tanítványaim kedvükre búvárkodhattak a szakirodalomban, szép színes rajzokat készítettek a lovagok viseletéről, fegyverzetéről, a lovagvárakról.

A következő témák szerint dolgozták fel a kort:

A lovagság és a lovagrendek, A lovagi irodalom, Keresztes hadjáratok, A lovag és a háború, A templomos lovagrend, Lovagvárak, A lovagi tornák, A lovagok, avagy a lovagság előtérbe kerülése és bukása.

Az ötödik osztályban heti 3 órában a XVIII. század elejéig tárgyaljuk a világtörténelmet: Európa az újkor kezdetén, az európai határok kitágulása, vallási és hatalmi küzdelmek Európában, abszolutizmus és az új nagyhatalmak, Magyarország történelmét 1711-ig vesszük át.

Hazánk történelmének tárgyalásával kezdtük ősszel tanulmányainkat, így a tanév első házi dolgozata Az Anjouk Magyarországon címmel íródott. Magyarország a „nyomorúság századában” a XIV. században feudális fejlődésének csúcspontját érte el, ezért éreztem különösen fontosnak tanulóim számára hazánk ezen történelmi időszakának részletesebb megismerését. A tanítványaim választhattak: vagy Károly Róbert vagy Nagy Lajos uralkodásának ismertetését és értékelését vártam tőlük. A megíráshoz szükséges irodalmat ők kutatták fel, így A magyar évszázadok – II. részt, Az emberiség krónikája, *Bertényi Iván: Magyarország az Anjouk korában*, Képes Krónika, *Kristó Gyula: Az Anjou-kor háborúi* című munkákat használták fel szakirodalomként.

Volt aki Károly Róbert pénzreformja, más Az Anjou-kor fegyverei, illetve Kulturális fejlődés I. (Nagy) Lajos korában címmel készítette el dolgozatát.

Az ötödik osztályban a világtörténelmi témából írandó házi dolgozathoz élő idegen nyelvekből kellett irodalmat fordítaniuk a gimnazistáknak. Akik franciául tanulnak, azok témája A Napkirály Franciaországa, az angolul tanulóké Az angol forradalom és Cromwell Olivér, az orosz nyelvet elsajátítók Nagy Péter és Oroszország témához fordították le a nyelvtanárunk által ajánlott irodalmat, beleépítve a magyarul írt olvasmányaikból szerzett ismeretanyagba. A házi dolgozat beadásának határideje Franciaország, Anglia és Oroszország történelmének tanórai feldolgozását megelőző időszak volt, ugyanis a tanórákon ezekre a tanulói munkákra igyekeztem építeni. Azok a tanulók, akik XIV. Lajos uralkodásáról írták dolgozatukat, bemutatták az uralkodó hadsereg reformját, háborúit,

a colberti szarkantilista gazdaságpolitikát és a versailles-i kastélyt, mint remekművet. Nagyon hosszú dolgozatok készültek ebben a témában, 20-25 oldalakat adtak be általában, egy 83 oldalas dolgozat is íródott, szerzője „szakdolgozatnak” nevezte el. Tartalomjegyzéket is mellékel, mely tizenkét fejezet címét tartalmazta. Néhány fejezetcím:

A Napkirály gyermekkora

A Napkirály koronázásától uralkodásáig

A Napkirály öröksége avagy Marain hagyatéka

A Napkirály országának gazdasága, ipara, kereskedelme

A Napkirály szerelmei és alkonya stb.

Az angol forradalmat feldolgozó óráimon számíthattam A puritanizmus az angol forradalom korában című dolgozat írójára, a hosszú, részletes Cromwell Olivér-életrajzokra, vagy a *Naseby*-, *Maston*-, *Moor*-, *Preston*-csatákat elemző tanítványaim közreműködésére.

A Nagy Péter és Oroszország című témát feldolgozók cirill betűkkel sorolták fel a felhasznált bibliográfiát. A téma órai feldolgozásakor az I. Péter trónrakerülése és háborúi, a Nagy Péter reformjai és fogadtatásuk Oroszországban és az I. Péter reformjai a Nyugat tükrében témájú dolgozatok szerzőire támaszkodtam. Egyik tanulóm dolgozatának mellékleteit írásvetítő fóliára másolva mutatta be az órán, így Az 1710-ben megjelent I. Péter által jóváhagyott új ábécé első oldalát és egy térképet a XVII-XVIII. századi Oroszországról.

Az ötödik osztály végén két tanév anyagából 20 tételt kidolgozva tesznek záróvizsgát a tanulók. A záróvizsga eredményességét szolgálják a házi dolgozatok is, így pl. a negyedik évben írottak:

A magyar állam kiépítése: Szent István király

A feudális rend és tulajdon megszilárdulása. A XI. századi rendszerváltás (I. László, Könyves Kálmán)

Az István-kori berendezkedés felbomlása (Aranybulla)

IV. Béla és a tatárjárás

A középkori kultúra – segítik a témák részletesebb kifejtését. Az ötödik évben írt házi dolgozatok ismeretében szép feleletek várhatók A Napkirály Franciaországa, Az angol forradalom és következménye Angliában, illetve Oroszország – az új nagyhatalom Európa és Ázsia között című tételek kifejtésekor.

Ezen a záróvizsgán szintén rákérdeztek, de csak az ötödik évfolyam második félévében írt házi dolgozatokra.

Összegezve az eddigieket: a gyerekek lelkesen, határidőre készítették el dolgozataikat. Többen élvezték a kutatómunkát, s a viszonylagos szabadságot a téma kifejtése kapcsán. Az önként készített rajzokkal, képberagasztásokkal, térképrajzokkal, fejezetcímek kiemelésével vagy a szép írással igyekeztek a színvonalas tartalom mellé igényes formát is adni.

A megírás, a jó érdemjegyek, a tanórai szereplések a tanultak elmélyítése, bevétele és a jó vizsgaeredmények mind olyan eredményt és élményt jelentenek a tanulóim számára, amelyeket az elkövetkezendő tanévekben is szorgalmazni kell.

SZOKODY SÁNDORNÉ

Vélemények, adatok, meglátások

Kevés annyi vitát kiváltó esemény zajlott az elmúlt hónapokban Magyarországon, mint Magyarország egykori kormányzója, *Horthy Miklós* kenderesi újratemetése. Az ízléstelen politikai megnyilvánulások közepette szinte üdítően hatottak a tisztességes szakmai megközelítések, az objektivitást szem előtt tartó cikkek, könyvek, dokumentumfilmek.

A nyomtatásban közreadott munkák közül figyelemre méltó a budapesti Balassi Kiadó gondozásában megjelentetett kis kötet – *Horthy Miklós*-dokumentumok tükrében –, amely a brit Központi Levéltár (Public Record Office) iratanyagában fellelhető, 1945-